

Asia: VN/1393/2020

Työryhmän mietintö lähestymiskiellon tehostamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

On tärkeää pyrkiä tehokkaasti katkaisemaan lähisuhdeväkivallan kierrettä. Yhdymme mietinnössä esiin tuotuun näkemykseen, että yhteistyötä vaaditaan erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden sekä uhrien ja tekijöiden tukemiseen erikoistuneiden palvelujen tuottajien kesken. MARAK-toiminnan myötä yhteistyö tiivistyy ja voidaan välttää päällekkäisyyksiä palvelujen tarjoamisessa sekä muissa toimenpiteissä. Kun uhrin tilannetta tarkastellaan yhdessä eri toimijoiden kesken, on myös helpompaa havaita, mikäli joitain uhrin suojelun ja selviytymisen kannalta tärkeitä toimia on jäänyt tekemättä.

MARAK-toiminnasta on saatu hyviä tuloksia, mutta siitä huolimatta menetelmän käyttö ei ole riittävän tehokasta. MARAK-riskinarviointia tulisi käyttää entistä matalammalla kynnyksellä kaikissa uhreja kohtaavissa tahoissa ja ohjata asiakkaiden tilanteita MARAK-kokouksiin. Riskien arvioinnin on tärkeää kuulua myös poliisin rutiinitehtäviin lähisuhdeväkivaltatapauksissa samalla tavalla kuin esitutkintalain mukainen (11:9a) suojelutarpeen arviointi. Myös poliisin ja muiden asian kannalta tärkeiden toimijoiden osallistuminen konkreettisesti MARAK-kokouksiin on tärkeää. Erityisesti poliisilla ja lastensuojeluviranomaisilla on parhaat valtuudet puuttua tilanteeseen tehokkaimmin silloin, kun muut toimet eivät ole riittäviä. Jatkuvat koulutukset teemasta edesauttavat lähisuhdeväkivallan tunnistamista ja siihen puuttumisen keinoja.

Rikosuhripäivystyksessä (RIKU) halutaan erityisesti painottaa mietinnössä esiin tuotua näkemystä, että uhrin turvallisuuden parantamiseksi poliisin tulisi aina väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä ohjata kiellolla suojattava moniammatillisen MARAK-riskinarvioinnin tai muun vastaavan riskinarviointimenetelmän piiriin, jossa arvioidaan kiellolla suojattavan riski uusiutuvalla väkivallalla ja tehdään kiellolla suojattavalle henkilökohtainen turvallisuussuunnitelma.

2. Lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

Rikosuhripäivystyksen asiakkaat kertovat usein sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta häirinnästä, jonka myötä uhria voidaan esimerkiksi haukkua, kiristää ja uhkailla. Hänen yksityiselämänsä liittyviä

asioita saatetaan levittää suurellekin joukolle. Toisinaan tämän kaltainen häirintä voi olla myös niin ympäröivää, että vain uhri käsittää teot uhkauksiksi tai kiristykseksi. Tällainen tai suora haukkuminen uhkaajan omalla sometilillä saattaa yhdistettynä mahdolliseen aiempaan väkivaltaan aiheuttaa suojaa hakevassa henkilössä pelkoa.

Näissä tilanteissa on ymmärrettävää, että ongelmaa ei ratkaista lähestymiskiellon määräämisellä. Moni tällainen teko kuitenkin täyttää rikoksen tunnusmerkit (esim. identiteettivarkaus, kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen). Tällöin on tärkeää, että lähestymiskieltoasian kokonaisarvioinnissa huomioidaan näistä tilanteista mahdollisesti tehdyt rikosilmoitukset, vaikka lähestymiskieltohakemuksen perusteena on esisijaisesti suojaa hakevaan henkilöön suoraan kohdistuva muu vakava häirintä tai muu rikoksen uhka.

3. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

Rikosuhripäivystys on tuonut jo pitkään esille, että poliisi on määrännyt väliaikaisia lähestymiskieltoja sekä viran puolesta että pyynnöstä varsin vähän tarpeeseen nähden. On huolestuttavaa, että ne ovat vähentyneet entisestään, vaikka käytännön kokemus on osoittanut, ettei tarve ole kuitenkaan vähentynyt. RIKUssa on kohdattu useita tilanteita, joissa poliisi on kehottanut asiakasta hakemaan väliaikaista lähestymiskieltoa kärjäoikeudelta, mutta poliisi ei kuitenkaan ole määrännyt sitä itse. Tämä voi olla resurssikysymys, mutta samaan aikaan se on turvallisuuskysymys, jota ei pidä sivuuttaa.

Kannatamme lähestymiskielto lakia muutettavaksi mietinnössä kuvatulla tavalla, jonka myötä pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta myös niissä tilanteissa, joissa kiellolla suojattava kykenisi itsekin hakemaan kieltoa. Lähestymiskiellon tarve on usein akuutti. Suojaa tarvitsevan itse hakiessa kieltoa kärjäoikeudelta käsittelyaika on liian pitkä välittömään suojan tarpeeseen nähden.

4. Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä

Mietinnössä todetaan, että väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä poliisin tulisi ohjata kiellolla suojattava moniammatillisen MARAK-riskinarvioinnin tai muun vastaavan riskinarviointimenetelmän piiriin, jotta kiellolla suojattavalle voitaisiin tehdä kattava turvallisuussuunnitelma. Siinä arvioidaan turvalaitteiden tarve ja muita uhrin turvallisuutta parantavia toimenpiteitä, joita ovat esimerkiksi asumiseen liittyvät toimenpiteet, palveluohjaus ja psykososiaalinen tuki. Tilanteet muuttuvat ja sama tarve voi syntyä myös tilanteissa, joissa kiellolla suojattu on itse hakenut lähestymiskieltoa normaalin aikaikkunan puitteissa kärjäoikeudelta. Mikäli näissä tilanteissa kieltoa on rikottu, kiellolla suojatun turvallisuutta tulisi arvioida MARAK-työryhmässä tai muussa vastaavassa riskinarviointimenetelmässä, jossa voidaan laatia tai päivittää uhrille turvasuunnitelma.

5. Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

On erittäin kannatettavaa, että tukipalveluihin ohjaamista tehostettaisiin lisäämällä lähestymiskielto lakia säännös suojattavan ohjaamisesta tukipalveluihin silloin kun määrätään väliaikainen lähestymiskielto. Ohjaus tulee tehdä mahdollisimman pian ja ”saattaen”, jolloin poliisi toimittaa kiellolla suojatun yhteystiedot tukipalveluun hänen luvallaan (vrt. esitutkintalaki 4:10).

Näin apuun hakeutuminen ei jää suojatun vastuulle. Oikeudenkäynti tulee lähiaikoina ja tukipalveluille on ilmeinen tarve. Pohdittavaksi jää, kuinka palveluihin ohjaaminen toteutetaan käytännössä silloin, kun väliaikaisen lähestymiskiellon on määrännyt käräjäoikeus suojaa tarvitsevan itse hakiessa kieltoa.

Näin tulisi toimia tosiasiallisesti myös niissä tilanteissa, kun tuomioistuimessa kiellon määräämisen edellytyksien ei katsota täyttyvän. Joissain tilanteissa pelkäävä, suojaa hakeva henkilö ei osaa esittää asiaansa riittävän perinpohjaisesti, jotta tilanteesta saisi niin selkeän kokonaiskuvan, että kielto voitaisiin määrätä. Tällaisessa tapauksessa on tärkeää, että uhri ohjataan tukipalveluihin, jossa voidaan yhdessä asiakkaan kanssa arvioida hänen tilannettaan jatkossa.

Myös henkilön, jolle kieltoa haetaan, tulee saada ohjausta tukipalveluihin. Vaikka tukipalveluita ei ole saatavilla kovin laajasti koko Suomessa, voidaan kehittää erilaisia puhelinpalveluja ja videoyhteyksin tuotettavia palveluja kaikille palvelua vastaanottaville. Tietoa tukipalveluista tulisi jakaa myös kiellolla suojattaville käräjäoikeudessa samalla periaatteella kuin mietinnössä mainitaan kieltoon määrättyjen tekijöiden osalta (mietintö 4.1.8).

6. Oikeudellinen apu

Rikosuhripäivystys pitää erittäin tervetulleena muutosta, jonka mukaan tuomioistuin voisi määrätä lähestymiskiellon hakijalle oikeudenkäyntiavustajan hakijan taloudellisesta asemasta riippumatta, jos hakemuksen perusteena on hakijan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos.

Oikeusavustaja on yleensä tarpeen sekä hakemuksen laatimisessa että itse oikeudenkäynnissä. Oikeusavustajan palkkio voi muodostua monelle esteeksi ja suojaa tarvitseva saattaa luopua tarpeellisen lähestymiskiellon hakemisesta kokonaan. Pelkäävälle hakijalle voi olla raskas kokemus perustella itse kiellon tarpeellisuutta, eikä hän tiedä, mikä on oleellista tietoa asian ratkaisemisen kannalta.

7. Oikeudenkäyntimaksu

Rikosuhripäivystys pitää erittäin tärkeänä myös ehdotettua muutosta, jonka mukaan tuomioistuinmaksulakia muutettaisiin siten, että jatkossa lähestymiskiellon mukaiset asiat olisivat aina maksuttomia. Moni jättää hakematta tarpeellista kieltoa kustannusten pelossa. Lähestymiskieltoasian ratkaisuisissa on suhteellisen paljon vaihtelua samantyyppisissäkin tilanteissa, jolloin lopputuloksen ennakoiminen on haastavaa, eivätkä kaikki uskalla ottaa kulluriskiä. Usein lähestymiskiellon tarve osuu juuri parisuhteen erotilanteeseen, jolloin henkilön elämisen kustannukset ovat suurimmillaan ja maksukyky pienimmillään. Tällöin oikeudenkäyntimaksukin on iso menoerä.

8. Lasten asema

Mietinnössä todetaan, että vain vanhemman suojaksi määrätyllä lähestymiskiellolla ei ole oikeudellisia vaikutuksia kiellolla suojattavan ja kieltoon määrätyn henkilön yhteisten lasten huoltoon tai tapaamisoikeuteen, eikä siihen katsota tarpeen tehdä muutosta.

Mietinnössä todetaan kuitenkin, että lähestymiskielto on otettava yhtenä seikkana huomioon arvioitaessa lapsen huollon ja tapaamisoikeuden järjestämistä lapsen edun mukaisesti. Silloin kun se on kiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi tarpeen, tapaamisia koskeva yhteydenpito tulisi järjestää niin, että vanhemmat eivät olisi suoraan yhteydessä toisiinsa. Tapaamisista ja tapaamisjärjestelyistä sopimiseksi tapahtuvan yhteydenpidon tulisi tapahtua esimerkiksi sosiaaliviranomaisten välityksellä. Jos se on tarpeen vanhempaan kohdistuvan väkivallan uhan torjumiseksi, lapsen tapaamiset tulisi aloittaa ja lopettaa valvottuina (valvotut vaihdot).

Mikäli näin tapahtuisi käytännössä, nykyiset ongelmalliset tilanteet voivat helpottua. Tämä edellyttää kuitenkin hyvien käytäntöjen luomista, jolloin kieltoon suojattu vanhempi saa selkeät ohjeet keneen sosiaaliviranomaiseen ottaa yhteyttä tai kuinka toimia jatkossa tapaamisten järjestämiseksi.

Tulisi myös pohtia mahdollisuutta, että osapuolten luvalla tuomioistuimesta lähtisi automaattisesti tieto sosiaaliviranomaiselle, joiden tehtävänä on arvioida tilannetta lapsen kannalta ja tukea järjestelyjä lapsen tapaamisten mahdollistamiseksi lähestymiskiellomääräyksen aikana.

9. Lähestymiskiellon valvonta

Suojatun henkilön kannalta sähköinen valvonta lisää hänen turvallisuuttaan ja turvallisuuden tunnettaan. Se myös siirtäisi vastuun vakavan uhan alla olevan henkilön turvallisuuden parantamisesta selkeämmin viranomaisille. Sähköinen valvonta tietyissä vakavissa tilanteissa mietinnössä ehdotetulla tavalla on kannatettava.

Mietinnössä todetaan, että sähköinen valvonta voitaisiin ottaa käyttöön vain laajennetussa lähestymiskiellomääräyksessä. Se saattaa osoittautua ongelmalliseksi juuri niissä vakavimmissa tilanteissa, joissa kieltoon määrätty ei noudata lähestymiskielloa. Mikäli suojattava on joutunut muuttamaan salaiseen osoitteeseen ja mahdollisesti hakemaan turvakieltoa, ratkaisu laajennetusta lähestymiskiellosta antaa kieltoon määrätulle jo viitteitä siitä, missä suojattava asuu. Näin ollen kaikissa tilanteissa ei ole järkevää hakea laajennettua lähestymiskielloa. Näitä tilanteita varten tulisikin vielä pohtia erilaisia vaihtoehtoisia turvatoimia sähköisen valvonnan rinnalle myös perusmuotoiseen lähestymiskieltoon, mikä toisi suojatulle lisäturvaa ja tuottaisi vahvemman tunteen oman tilanteen hallinnasta.

Mietinnössä todetaan, että puhelimen 112-sovellus on syrjäyttänyt hälytysnapit. Tällöin on kuitenkin varmistettava, että hälytyskeskuksessa on nopea pääsy suojattavan tietoihin, joista ilmenee, että

häntä suojataan lähestymiskiellolla vakavan uhan vuoksi, jolloin hänen ilmoittamansa avuntarve voidaan priorisoida kiireelliseksi.

10. Lähestymiskiellon rikkominen

Lähestymiskieltojen rikkomisen käsittely kiireellisenä rikosprosessin kaikissa vaiheissa on erittäin tervetullut muutos. Tilastot eivät kuvasta todellista tilannetta lähestymiskiellon rikkomisista. Moni suojattu henkilö ei ilmoita rikkomisista, koska he eivät koe, että siitä on hyötyä heidän tilanteelleen juuri sillä hetkellä tai koska he pelkäävät ilmoittamisesta johtuvia seurauksia.

Nykyisellään rikosprosessin hitaus lähestymiskieltojen rikkomisissa on koettu erittäin ongelmalliseksi. Yleensä lähestymiskielto on jo loppunut siinä vaiheessa, kun asia lopulta käsitellään käräjäoikeudessa. Toisinaan uhkaukset ja häirintäkin ovat jo ehtineet loppua. Valitettavasti RIKUssa on kokemuksia, että häirintä tai uhkaukset ovat alkaneet uudelleen juuri oikeudenkäynnin aktivoitumisen myötä.

Kun laki nykyisellään mahdollistaa lähestymiskiellon hakemisen rikosasian käsittelyn yhteydessä, olisi toivottavaa, että mahdollisessa lähestymiskiellon rikkomisen tuomioistuinkäsittelyssä käsiteltäisiin samalla mahdollista uutta laajennettua lähestymiskieltoa koskeva hakemus, jolloin myös sähköinen valvonta voisi tulla mahdolliseksi.

11. Ehdotuksen vaikutukset

-

12. Muuta

-

Åberg Leena-Kaisa
Rikosuhripäivystys